

5. S. FELIU DE GUIXOLS
Rambla Pl i Margall i Casino La Constancia

FOTOGRAFIES: AHMSFG.

El 1889 fou inaugurat l'edifici del Casino dels «Nois». En successives ampliacions, es revestí de la singularitat que avui el distingeix.

El Casino dels Nois: cent anys de vida guixolenc

ÀNGEL JIMÈNEZ

Just per commemorar d'una manera més efectiva —i afectiva també— el centenari de l'edifici del Casino dels «Nois» ens ha semblat oportú de reflexionar sobre la situació actual de l'entitat que el sosté.

No pretenem ara, per tant, refer tota la història del Casino, sinó subratllar només aspectes més o menys significatius i aportar alguna dada nova per anar precisant els objectius que es volien aconseguir, dins del marc de totes les altres entitats.

Hem de dir de seguida que no considerem pas que el dels «Nois» fos, dins la història d'aquestes societats, quelcom d'excepcional malgrat que sigui *ganxó*, sinó una més, entre moltes entitats semblants, en aquella època, a Catalunya.

Els orígens

A partir de 1830 despuntava ja una activitat força considerable en el camp de la divulgació literària entre un públic cada vegada més disposat a la lectura. Les publicacions periòdiques, amb tota mena d'articles de divulgació, facilitaven la popularització de la lectura. Àmplies capes de la població podrien accedir a la literatura, malgrat la castellanització cultural que això comportaria.

Però, tot i que a Sant Feliu la instrucció s'estenia entre la majoria de la població més que no pas en altres contrades de l'interior, hem de suposar que la taxa d'analfabetisme era encara alta, fins i tot després de les reformes educatives de la llei Moyano (1857) que establia l'obligato-

rietat de l'ensenyament primari¹.

Per a molta gent, doncs, l'únic accés possible a la cultura era l'oral, en català.

En aquest context, els casinos guixolencs i associacions similars acompliren una funció substancial, promovent la discussió i l'intercanvi d'idees, tant a través de mitjans orals com escrits.

Probablement l'origen dels casinos l'hauriem de buscar en gabinets de lectura, com aquest que el 1834 vint-i-set guixolencs —tapers la majoria i amb una edat mitjana de quaranta anys— havien constituït, en associar-se per formar un cercle de «literatura», amb seu al carrer de Sant Antoni, del qual era encarregat el soci Francesc Batet².

Segons les dades de què disposem ara, el casino guixolenc més antic fou el de «La Unión», que era del 1840.

L'inici, més arcaic, del casino «La Constancia» el tenim localitzat a mitjan segle dinou —concretament el 17 de gener de 1851—, en plena crisi de les activitats econòmiques tradicionals de la població i en època de forta immigració de guixolencs a Amèrica. L'any que, d'altra banda, el ganxó Ferran Patxot publicava una de les millors mostres de la novella de fulletó *Las ruinas de mi convento*, «reeditada constantment i traduïda a molts idiomes»³.

Els informes de dos alcaldes

De seguida, però, sembla que féu acte de presència el fantasma de l'escissió. Pel juliol de 1851, Josep Suñer Patxot, Miquel Suris Baster, Jaume Lloveras Ribas, Josep Vilarrubí, Manuel Puig, Salvador Lloveras, Pere Mas, Manuel Suñer, Jaume Bussot, Mateu Massanet i Benet Carreras, com a

representants d'una nova societat —«La Floreciente»—, demanaren al governador civil autorització per a fundar-ne una altra.

Narcís Buxó, aleshores i tot sovint en funcions d'alcalde «accidental», n'informà el governador així:

«Evacuando mi informe que Ud. se ha servido pedirme en su informe de 11 de los corrientes debo manifestar en mi concepto es indispensable añadir a los estatutos de la sociedad que con el título de Floreciente trata de establecerse en esta Villa un artículo que espese la absoluta prohibición de ocuparse de hablar de asuntos políticos con cuya adición se hallarán a mi ver las condiciones de su institución. Sin embargo de que tenga efecto esta adición es de mi deber manifestar a Ud. en calidad de reservado que no considero conveniente por ahora que se autorice la referida reunión, en vez de armonizar a estos habitantes podría ser la causa de disturbios y males de gravosa consecuencia. Difícil sería que a pesar del artículo adicional y de mi vigilancia para que tuviera el mas exacto cumplimiento dejara de hablarse de asuntos políticos en la reunión que se proyecta y siendo bastante avanzadas las ideas de algunos sujetos de esta Villa no creo al menos prudente avortar el fundado temor de que podría exaltarse las ideas en perjuicio quizás del orden y del completo sosiego [que] en la actualidad se disfruta en esta población. Ud. me dispensara que me haya permitido hacer estas observaciones en mi juicio de la mayor importancia y que Ud. podra considerar en lo que estime justo al tiempo de decidir el asunto en que se trata. St. Feliu, 22 Agosto 1851»⁴.

Atès aquest informe, és clar, l'autoritat gironina resolgué en sentit negatiu la petició dels qui volien constituir-se en nova

A l'esquerra de la postal, l'antic edifici del Casino «Nueva Unión».

7. S. FELIU DE GUIXOLS — Casino la Nueva Union y paseo

Sant Feliu de Guixols: Vista general del Passeig

Colecció
MAURI

El passeig de Sant Feliu esdevingué el lloc més adequat perquè les entitats recreatives establissin els seus locals socials.

entitat recreativa. Perquè l'objectiu de la societat, segons consta en els seus estatuts, no era altre que el lícit esbarjo dels seus components, facilitar-los la lectura de periòdics i el passatemps dels jocs permesos per la llei.

Ens consta que alguns d'aquests guixolencs després formaren part, com a socis, del casino «Guixolense».

Nou anys més tard, el 20 de novembre de 1860, el casino dels «Nois» —dit oficialment «La Constancia»— rebé l'autorització governativa després que l'alcalde Rafael Patxot, en informar-ne favorablement el governador civil, n'expressés —en un gest prou indulgent!— la seva opinió (avui tan difosa i coneguda, publicada primer per Medir): «*Por mi parte, no veo el menor inconveniente en la existencia legal de esta reunión. Ella es, por lo contrario, la vida de las diversiones populares de este vecindario. Cada quince días da un baile de noche en día festivo. Allí concurren todos los artesanos decentes del pueblo con sus familias. El orden y la compostura que se observan en estos bailes es admirado de todas las personas que los visitan. Los forasteros que este año concurren a la fiesta mayor no pudieron menos que entusiasmarse al ver durante cinco días, tarde y noche, bailar en la plaza pública siete u ochocientas parejas compuestas de todas las clases del vecindario, con la más admirable armonía, sin ni un empujón ni un gesto ofensivo, y sin que nadie echase de menos ni un pañuelo ni la menor prenda de ninguna especie, y todo esto sin el aparato de ningún guardia civil, ni agente de Policía, bastando la sola presencia del Alcalde para conseguir tan satisfactorio resultado*»⁵.

Casino dels «Senyors» / Casino dels «Nois»

El 1861 es fundà el «Casino Guixolense» i el 1866, el de «La Amistad».

El 1868 hi havia també el dels «vells» «Casino la Vejez Guixolense», i fins i tot tenim notícia de la fundació del Casino «Siglo XX» que es constituí, o pretenia fer-ho, l'any 1891, amb domicili social a la planta baixa de l'habitatge de Maria Cibil, viuda de Menció Petit, del carrer del Mar 9, molt a prop de l'estatge social del de «La Unión», on abans havia estat el dels «Nois»⁶.

Sigui com sigui, ens consta que el 1868 hi havia a Sant Feliu 950 persones —homes només!— associats als diferents casinos del poble.

És curiós d'observar, però, la gran varietat d'associacions malgrat que l'objectiu de totes —segons consta en el seu reglament— era el mateix: tertúlia, instrucció i lectura, esbarjo i jocs lícits. I el mateix passà amb les cooperatives⁷.

Haurem de creure, per tant, que potser no eren només les idees —la ideologia— allò que els unia, sinó també quelcom més concret i sensible com el tarannà o els gustos comuns, dins els límits del propi estament social, com anem a comentar ara mateix.

De tots els casinos esmentats, tan sols dos els podem considerar de «llarga durada», puix que han restat dempeus fins avui. Són els casinos de «La Constancia» i el «Guixolense» o, millor dit, el dels «nois» i el dels «senyors» respectivament, que així era i és com se'ls coneix popularment.

El «Guixolense» (o el dels senyors) el 1868 tenia 203 socis. Doncs bé, tots ells eren propietaris («hacendados»), comerciants o de professions liberals (metges, advocats i algun professor —Telesfor Izal i Deu. N'eren socis honoraris el magistrat Narcís Sicars. l'hisendat comerciant resident a Marsella Antoni Vidal, etc. L'Ernest Vidal, germà del ric comerciant de Marsella, n'era el president. Aquest, pocs anys després, informava el tinent fiscal —empresonat Caimó a Montjuïc— que el guixolenc republicà havia estat un «agitador federal y hombre funestísimo, peligroso para el orden de la comarca...»⁸.

D'altra banda, els pocs estiuejants de diners que venien a Sant Feliu s'hi afegien com a transeünts.

El dels «Nois» —amb 303 socis el mateix any de 1868— es fornía, en canvi, de gent de la mar, d'artesans, obrers i d'algun petit burgès liberal, federal. Entre ells hi trobem, com no!, Pere Caimó (qui, com a pintor!, el 1857-58 havia dedicat al casino un parell de quadres seus), Aleix Sala, els joves Josep Irla (Rovira) i Benet Planellas i bona part dels guixolencs que participaren en l'aixecament federal del 1869⁹.

Tenim coneixement que Pere Caimó aprofitava les tertúlies del casino per alligirar el jovent sobre temes polítics. Segons un escrit del 1861 del conegut federal, deduïm que els diria: *quan les lleis*

que regeixen una nació no es fonamenten en els principis de justícia, llibertat i del dret, la injustícia i la iniquitat pesen necessàriament sobre les classes de la població més desheretades i productives, i el disgust i malestar general n'és el resultat. Que els governs que desconeixen o prescindeixen de l'opinió pública no poden pas conèixer ni resoldre els mals i les necessitats del poble. Que calia democràcia, sufragi universal sense intervenció governamental, dret de manifestar les idees polítiques, dret a la lliure associació i al de reunió pacífica; llibertat d'ensenyament; incompatibilitat política i independència municipal, etc.¹⁰.

Quan el famós socialista espanyol Fernando Garrido —amic de Caimó— juntament amb el bakunista Elie Reclus, pel novembre de 1868, passaren per la vila, aquest darrer, entre altres moltes coses interessants, deixà escrit: «La juventud de la ciudad, precedida de una banda de música, nos acompañó al Casino de la Constancia. Y en La Constancia esa juventud se declaró partidaria vehemente de la separación de la Iglesia y el Estado. Además, para responder a la petición de algunas se villanas en el sentido de que fuera mantenido el presupuesto del culto, quedó acordado que las mujeres de Sant Feliu elevarían al Gobierno provisional una demanda en favor del matrimonio civil»¹¹.

Activitats culturals i recreatives

El casino dels «Nois» organitzava, a més, vetllades artístico-literàries i sobretot musicals. Es feien cafè-concerts, serenates i es donaven a conèixer noves modalitats musicals, com aquell concert de copes amb acompanyament de flauta, piano i violí a càrrec d'en Novi i Garreta.

I al seu redós nasqueren les primeres corals, «L'Avant» i la «Gesoria», sota el mestratge de Dionís Baró, Baldomer Barri i de Ramon Novi, que lògicament s'inspiraven en els cors Clavé.

Societat coral Gesoria fundada el 1892 a redós del Casino.

El cant esdevingué, doncs, una manifestació més del procés de culturalització i de formació global que pretenia el moviment associatiu de què hem parlat abans.

Conferències, vetllades i cant. La lectura en veu alta als obradors es completava amb les possibilitats de lectura que els ofería el Casino. Els periòdics i setmanaris locals de Girona i de Barcelona tenien molta audiència a la sala de lectura. A la biblioteca, els socis hi buscaven literatura romàntica, llibres de caire científic i polític. S'ha conservat fins avui un excel·lent testimoni, amb un fons bibliogràfic encara valuós —no actualitzat—, d'aquell fenomen: la biblioteca del casino dels «Nois».

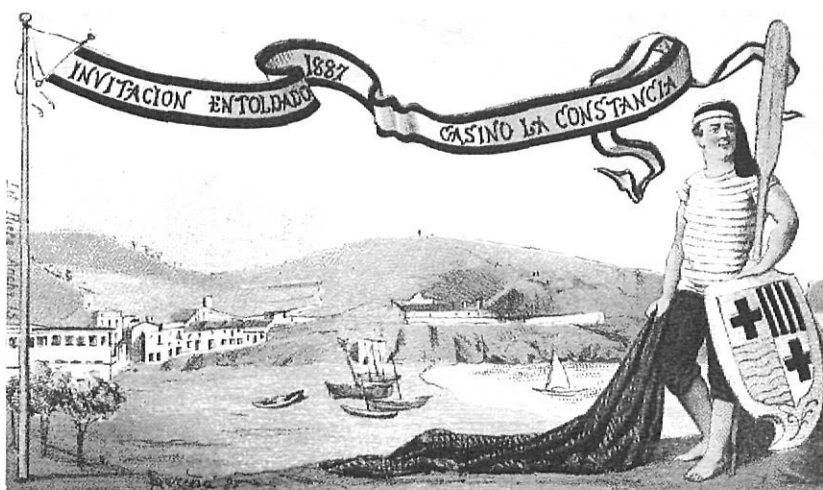
Una altra finalitat del Casino era la d'oferir a llurs associats diferents possibilitats d'evasió: joc, beure, gresca, balls; festes de carnaval i festes majors, etc.

És evident que aquesta era la motivació més forta i la que més ha perdurat, pràcticament fins a l'arribada del turisme massiu.

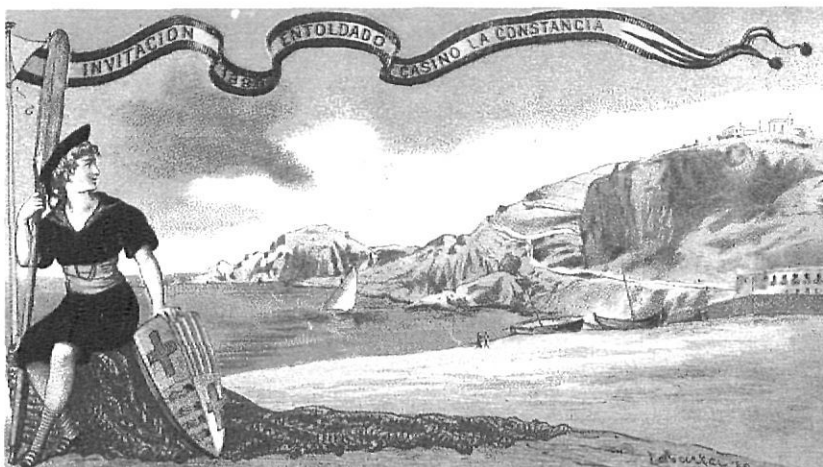
Ja ho hem dit en altres ocasions. La vida dels tapers, pescadors i mariners no

Aspecte actual de la biblioteca del Casino.

Invitaciones del Casino als balls de Festa Major, a l'envelat.

era tan planera com ens podia haver semblat. El treball era dur i calia esbravar-se d'angoixes i de greuges socials¹².

56.8 En aquest sentit, es conten tantes anècdotes i notícies tan divertides que es fa difícil resumir-les aquí. Diguem només que l'artista Jaume Pons Martí hi rifava els seus olis, amb la bona fortuna que algun li va tocar a ell mateix. Cosa que suscità més d'un malèvol comentari¹³. O quan es feren caure tots els porrons (de petit de vi), per acabar així amb l'aspecte de *tavernari* que prenia el Casino.

Els balls de carnaval i els de la festa major a l'envelat omplirien tot un altre treball.

Dins els 100 anys de l'edifici, la crisi del 1975

Després de passar, amb més d'una dificultat, per diversos estatges socials aliens, la Junta del Casino decidí de tenir-ne un de propi.

11 - S. Feliú de Guixols.—Vista del paseo del mar y la torre del Nuevo Casino La Constancia

L. Rolsin, fot. Barcelona

L'ampliació de 1899-1902 incorporà a l'edifici la típica torre-mirador.

En anteriors publicacions hom ja ha relacionat fil per randa la cronologia i les vicissituds de la seva construcció¹⁴.

Aquí ho resumirem al màxim. El característic edifici de caire mudèjar —cronològicament, dins del modernisme— que tots coneixem va ser projectat per l'arquitecte municipal General Guitart i Lostalò el 1888, i s'inaugurà el 1889, ocupant la cruïlla dels carrers Portalet / Sant Roc.

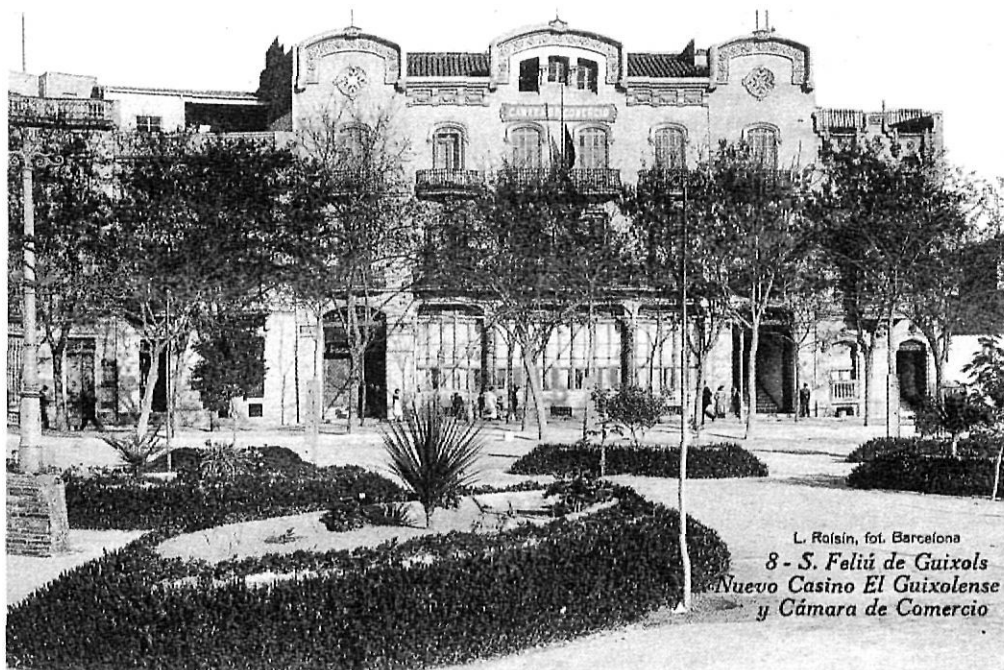
Després se succeïren diverses ampliacions. La primera (1899-1902), seguint l'estil inicial de Guitart, fou la que donà a l'edifici l'aspecte definitiu amb la incorporació de la típica torre-mirador i de la cúpula.

Anys més tard (1926-1929) es realitzà l'ampliació que hi afegí un saló de ball, segons el projecte de l'enginyer Jaume

Lladó, que abandonà la línia arquitectònica de Guitart.

Amb el temps, el Casino es va anar buidant de gairebé totes les activitats instructives, mentre que es mantingueren les recreatives, especialment els balls.

Amb la irrupció del turisme massiu i la implantació per la costa de discoteques, el jovent de Sant Feliu es va anar allunyant de l'entitat. El nombre de socis baixava i envellia tant que la Junta exposà als socis el problema, els quals per aclamació donaren el seu vot de confiança perquè hi cerquessin remei. La societat, doncs, de bona fe cregué que la solució era la de convenir amb una empresa constructora l'enderrocament del vell edifici per construir-hi un bloc de pisos, a canvi d'uns nous locals

L. Rolsin, fot. Barcelona

8 - S. Feliú de Guixols
«Nuevo Casino El Guixolense
y Cámara de Comercio»

Antiga seu del «Nuevo Casino El Guixolense», un dels primers edificis del passeig dels Guixols que va ser enderrocat.

NOTES

1. JIMENEZ, A. *Aproximació a la història de l'ensenyament a Sant Feliu de Guíxols*. Col·lecció: Estudis Guixolencs, núm. 2, 1988.
2. AHMSFG, Sec. I, núm. 153.
3. MOLAS, J. HISTÒRIA DE LA LITERATURA CATALANA, Vol. III p. 69. Edit. Ariel, 1986; «L'AVENÇ», núm. 104, maig 1987.
4. AHMSFG, Sec. X, núm. 71.
5. AHMSFG, Sec. X, núm. 75.
6. MEDIR, R. *Historia del gremio corchero*, p. 403, Edit. Alhambra, 1952.
7. JIMENEZ, A. *Moviment cooperatiu a Sant Feliu de Guíxols*, «Estudis sobre temes del Baix Empordà», núm. 2, 1983.
8. AHMSFG, Sec. I, núm. 153.
9. CLARA, J. - JIMENEZ, A. EL FEDERAL PERE CAIMÓ, p. 122, Edit. Pòrtic, 1975.
10. CLARA, J. *Participació guixolencs en l'aixecament de 1869*, «Estudis sobre temes del Baix Empordà» núm. 5, 1986.
11. AHMSFG, Sec. I, núm. 153.
12. CLARA, J. EL FEDERALISME A LES COMARQUES GIRONINES, 1868-1874, p. 338, Col·lecció Botet i Sisó, núm. 1, Girona, 1986; JIMENEZ, A. *L'odi contra l'Església a la història de Sant Feliu de Guíxols*, 1 «Es Corcó», núm. 1.
13. JIMENEZ, A. *El moviment obrer guixolenc (1870-1923)*. Rev. de Girona, núm. 120.
14. «El Eco Guixolense», 26-1-1879.
15. PERLLONGAT, *Historial de Guíxols* «La Constança», «L'Avi Muné», 227-XI-1920; CANET, J. *Breus notícies sobre els vells casinos populars de Guíxols*, «L'Avi Muné», 7-V-1932; ESTEVA, LL. *El Casino dels Nois de Sant Feliu de Guíxols*, Rev. de Girona, núms. 85 i 87.
16. «Ancora», 4-V-1978.

A l'esquerra de la fotografia, l'edifici del Casino «El Guixolense» de l'arquitecte Joan Bordàs, enderrocat el 1976.

i d'altres avantatges.

S'ha de recordar que en aquells moments i des de feia temps ja havia augmentat la demanda de pisos al Passeig i, per consegüent, havia començat l'etapa d'oferir metres cúbics de construcció en vertical, com a resultat d'una manca de planificació i d'especulació que mai no ha valorat ni valora altre factor que el guany immediat. El «Llevant» un altre edifici de l'arquitecte Guitart, ja havia desaparegut; la casa Llagostera del mestre d'obres Antoni Serra i Pujals, que fou centre parroquial (la «Catequística») va ser enderrocat per PROGUISA a final de 1973.

Mentrestant, altres guixolencs cregueren que aquella solució de la Junta no havia estat la més encertada, i que era necessari conservar l'edifici. Es creà una «Comissió per a la salvació del Casino dels Nois» i des de la premsa i altres àmbits s'hi oposaren, amb el feliç resultat que avui podem commemorar el seu centenari.

Quinze anys després i havent superat —per incerta i, doncs, per injusta— la dicotomia de «salvadors/demolidors», hom pot dir que el problema inicial subsisteix. Sortosament l'edifici, com a element bàsic de la personalitat arquitectònica de la ciutat, perdura. Però i la vida de l'entitat?

El Casino «Guixolense», durant la mateixa època, seguí un procés idèntic, amb el resultat contrari. L'edifici de l'arquitecte municipal Joan Bordàs i Salelles, adscrit al noucentisme i situat al Passeig, constituïa també un signe d'identitat ciutadana. Però no tingué tanta sort, i va ser enderrocat el 1976. A canvi dels locals que avui podem veure, la promotora Xaloc, SA hi bastí un bloc de pisos.

El Casino dels Nois avui

El 1985 l'Ajuntament convingué amb l'entitat d'obrir al públic la biblioteca del Casino. Però, el valor històric i cultural del seu fons bibliogràfic no ha estat suficient com perquè engresqués els estudiants, que necessiten consultar fonts més actualitzades.

Les esperances posades en el Casino, després de l'impàs de 1975, de «veure molt clara i definida la seva utilitat i de tornar a ser en plenitud el que havia estat en els seus orígens i que el justifica»¹⁵ no sembla pas que s'hagin vist acomplides.

Es clar que l'associacionisme ha anat evolucionant, que l'administració ha anat adquirint un protagonisme creixent en la vida dels ciutadans i que cada dia ens costa més sortir del nostre replegament privat. Malgrat tot, la capacitat associativa dels guixolencs es continua manifestant avui, i arreu sorgeixen petits collectius.

Això significa, pensem, que entre la nostra població encara resta prou imaginació i energia com per pensar en l'aprofitament d'una entitat i d'un espai ciutadà que, com hem vist, té darrera seu una història digna de ser recordada.

Àngel Jiménez és historiador.